

Brüssel, 4.5.2018
COM(2018) 257 final

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

**nõukogu direktiivi 91/676/EMÜ (veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva
nitraadireostuse eest) rakendamise kohta liikmesriikide perioodi 2012–2015 aruannete
alusel**

{SWD(2018) 246 final}

1. SISSEJUHATUS

Nõukogu direktiivi 91/676/EMÜ (ehk nitraadidirektiivi) eesmärk on vähendada ja vältida põllumajandusest tingitud nitraadireostust. Nitraadidirektiiv on veepoliitika raamdirektiivi lahutamatu osa ja üks tähtsamaid dokumente, mille alusel kaitsta veekogusid põllumajandusest lähtuva koormuse eest. Nitraadidirektiivis on mitu meetet, mida liikmesriigid peavad võtma:

- igat liiki veekogude nitraadisisalduse ja troofilise seisundi seire;
- reostunud või reostusohus veekogude tuvastamine direktiivi I lisas esitatud kriteeriumide alusel;
- nitraaditundlike alade kindlaksmääramine (neilt aladelt valgub vesi veekogudesse, mis soodustab reostumist);
- hea põllumajandustava eeskirjade koostamine ja nende vabatahtlik järgimine kogu liikmesriigi territooriumil;
- niisuguste tegevusprogrammide koostamine, mis hõlmavad meetmeid veekogude nitraadireostuse vältimiseks ja vähendamiseks ning mille täitmine on kindlaksmääratud nitraaditundlikel aladel või kogu riigis kohustuslik;
- nitraaditundlike alade paiknemise ja tegevusprogrammide läbivaatamine vähemalt iga nelja aasta tagant ning
- direktiivi rakendamise aruande esitamine komisjonile iga nelja aasta tagant (see peab sisaldama teavet hea põllumajandustava eeskirjade, nitraaditundlike alade, veekogude seire tulemuste ja tegevusprogrammide asjakohaste aspektide kohta).

Nitraadidirektiivi artikli 10 kohase aruande on 27 liikmesriiki esitanud juba kolm ja Horvaatia ühe korra. Nüüd on võimalik võrrelda 27 liikmesriigi eri aruandeperioodide andmeid. Kõik 28 liikmesriiki pidid aruanded koos veekvaliteedi andmetega esitama 2016. aasta juuniks. Sellest tähtajast pidas kinni ainult 12 liikmesriiki¹. Mõnel neist oli siiski osa vajalikku teavet puudu ja see esitati hiljem. 19 liikmesriiki esitasid puuduva või parandatud teabe alles 2017. aastal². Kogu teabe sai komisjon kätte alles 2017. aasta oktoobriks.

Aruanne põhineb peamiselt liikmesriikide esitatud andmetel perioodi 2012–2015 kohta ning sellega on kaasas komisjoni talituste töödokument (SWD(2018)246), mis sisaldab kaarte ja tabelleid, kust on näha põllumajandusest pärit toitainete põhjustatud koormuse indikaatorid, vee kvaliteet ja kindlaksmääratud nitraaditundlikud alad nii liikmesriikide kui ka ELi tasandil.

Aruande avaldamisega täidab komisjon artiklis 11 sätestatud kohustusi. Aruande jaoks kogutud teabe alusel esitati hiljuti joogiveedirektiivi muutmise eelnõu³. Põllumajandustavad, nagu väetamine, mõjutavad tõepoolest joogivee kvaliteeti. Liiga palju nitraate joogivees kahjustab tervist. Näiteks võib tekkida methemoglobineemia ehk sinitõbi, kuna nitraadid takistavad verel hapnikku kudedesse transportida. Selle tagajärjel

¹ Belgia, Eesti, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Madalmaad, Portugal, Rootsi, Slovakkia, Sloveenia ja Soome.

² Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Läti, Madalmaad, Malta, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Soome, Taani, Tšehhi, Ungari ja Ühendkuningriik.

³ COM(2017) 753 final. http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8c5065b2-074f-11e8-b8f5-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1&format=PDF

tekib tsüanoos ja suuremate koguste korral lämbumine, mis imikute puhul võib lõppeda surmaga. Niisiis võib nitraadidirektiivi rakendamine mõjutada kõigi kodanike varustamist puhta joogiveega.

Nitraadidirektiivi abiga saab vähendada lämmastiku ja fosfori voogu biosfääri ja ookeanidesse. See on üks üheksast mõõdikust, mille jaoks on teadlased määranud planeedi taluvuspiiri. Lisaks on toitainete vood ja elurikkuse kadu kaks mõõdikut, mille puhul planeedi taluvuspiir on juba ületatud. Direktiiv on abiks ka ELi kestliku arengu eesmärkide saavutamisel, sest aitab vähendada toidu tootmisega seotud keskkonnakahju (eesmärk nr 2), parandada vee kvaliteeti (eesmärk nr 6) ning vähendada magevee reostust ja ökosüsteemide saastet⁴ (eesmärgid nr 14 ja 15).

2. PÕLLUMAJANDUSEST LÄHTUVA KOORMUSE ARENG

Põllumajandus, mis kasutab ELi territooriumist peaaegu poolt, on ühiskonnale mitmeti kasulik. Mõni põllumajandustegevus aga koormab veekogusid ja kahjustab elutähtsaid veeökosüsteeme.

Siin osas on kokkuvõtte liikmesriikide esitatud teabest põllumajandusest lähtuva koormuse kohta aladel, kust saab alguse veekogude eutrofeerumine ja nitraadireostus. Liikmesriikide esitatud teabele lisaks on kasutatud ka Eurostati andmeid, sest need on ELi tasandil paremini võrreldavad.⁵

Põllumajandusloomad

Palju ühte kohta koondatud loomi kujutavad endast suurt ohtu keskkonnale, kui sõnnikut tootmine ning maa pindala ja põllumajanduskultuuride vajadused ei ole tasakaalus. Tasakaalu puudumise tõttu tekib toitainete ülejääk ja suur osa neist satub varem või hiljem vette või õhku. Kui see aga veetakse mujale, võib tekkida lisakoormus sihtkoha keskkonnale.

ELi 28 liikmesriigis oli kariloomade keskmine asustustihedus⁶ 2013. aastal 0,73 loomühikut hektari kasutatava põllumajandusmaa kohta. Asustustihedus oli suurim Madalmaades (3,57), Maltas (2,99) ja Belgias (2,68) ning väikseim Bulgaarias (0,21), Lätis (0,26) ja Leedus (0,29). 2010. aastaga võrreldes on kariloomade keskmine asustustihedus ELi 28 liikmesriigis vähenenud (–2,9 %). Asustustiheduse suurim suhteline vähenemine leidis aset Kreekas (–18,9 %), Maltas (–17,9 %) ja Taanis (–14,4 %), aga kasv oli kõige suurem Austrias (+7,2 %), Iirimaa (+4,5 %), Soomes (+3,7 %) ja Saksamaal (+3,5 %).

Kui võrrelda aruandeperioode 2008–2011 ja 2012–2015, on loomade arvus täheldatavad järgmised muutused:

- veised: väike kahanemine EL-28 tasandil (–0,7 %)⁷; asustustiheduse suur suhteline kasv Ungaris (+13,8 %), Eestis (+8,6 %), Lätis (+8 %), Küproses (+5 %) ja Madalmaades (+4,4 %) ning suur vähenemine Rumeenias (–10,8 %), Maltas (–5,2 %), Kreekas (–5,1 %) ja Leedus (–4,2 %);

⁴ SWD(2016) 390 final. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-key-european-actions-2030-agenda-sdgs-390-20161122_en.pdf

⁵ Liikmesriikide kokkuvõtete jaotise „Põllumajandusest lähtuv koormus“ (VIII jaotis) aluseks on ainult nitraadidirektiivi kohased liikmesriikide aruanded. Tasub meeles pidada, et mõnel juhul lähevad liikmesriikide ja Eurostati andmed lahku.

⁶ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 18 ning jooniseid 36 ja 37.

⁷ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 12.

- piimakari: väike kahanemine EL-28 tasandil (−0,9 %)⁸; asustustiheduse suur kasv Itaalias (+13,9 %), Iirimaa (+10,3 %), Küproses (+6,3 %) ja Madalmaades (+4,8 %) ning suur suhteline kahanemine Horvaatias (−19,1 %), Leedus (−14,7 %), Poolas (−12 %), Kreekas (−11,3 %), Slovakkias (−11,2 %) ja Maltas (−5 %);
- sead: kahanemine EL-28 tasandil (−3 %)⁹; asustustiheduse suur suhteline kasv Portugalis (+7,8 %), Saksamaal (+4,3 %) ja Luksemburgis (+3,5 %) ning kahanemine Sloveenias (−28,5 %), Maltas (−24,8 %) ja Küproses (−22,3 %);
- kodulinnud: kahanemine EL-28 tasandil (−0,5 %)¹⁰; suur suhteline kasv Saksamaal (+37,6 %), Luksemburgis (+33,3 %) ja Soomes (+28,7 %) ning vähenemine Küproses (−42,5 %), Kreekas (−24,2 %) ja Portugalis (−19 %).

Väetiste kasutamine

Eurostati andmetel kasutasid ELi 28 liikmesriiki aastatel 2012–2014 9,2 kilotonni sõnnikus sisalduvat lämmastikku. Perioodiga 2008–2011¹¹ võrreldes on seda 2,6 % vähem. Sõnnikulämmastiku kasutamine kasvas üle 5 % Ungaris ja Lätis ning kahanes üle 5 % Bulgaarias, Küproses, Maltas, Poolas, Rumeenias, Sloveenias ja Tšehhis.

EL-28 tasandil kasutati perioodil 2012–2014 1,61 kilotonni sõnnikus sisalduvat fosfaati¹². Seda on 3,1 % vähem kui perioodil 2008–2011. Sõnnikufosfaadi kasutamine kasvas üle 5 % Ungaris ning kahanes üle 5 % Bulgaarias, Horvaatias, Küproses, Maltas, Madalmaades, Poolas, Rumeenias, Sloveenias ja Tšehhis.

Mineraalsete lämmastik- ja fosforväetiste kasutamine kasvas ELi 28 liikmesriigis aastatel 2012–2015 eelmise aruandlusperioodiga (2008–2011) võrreldes vastavalt 4 %¹³ ja 6 %¹⁴. Liikmesriigiti esineb siiski suuri erinevusi: mineraalse lämmastikväetise kasutamine vähenes Slovakkias 30 % ja mineraalse fosforväetise kasutamine Madalmaades 46 %, aga Bulgaarias suurenes mõlema kasutamine 56 %.

Sõnnikukasutuse vähenemine ELi tasandil kajastab üldist loomade arvu vähenemist (−3,6 %)¹⁵. Liikmesriikides toimunud muutustele on aga kaasa aidanud ka muud mõjurid (nt sõnniku kasutamine energia tootmiseks).

Liikmesriikides on sõnnikulämmastiku ja mineraalse lämmastikväetise kasutamine tihedalt seotud ning ka kasutatud kogused on sarnased. Selline korrelatsioon kehtib teatud määral ka sõnnikufosfaadi ja mineraalse fosforväetise kasutamise kohta, aga liikmesriikides, kus loomade asustustihedus on suur (nt Taani, Belgia ja Madalmaad), kasutatakse mineraalset fosforväetist sõnnikufosfaadiga võrreldes suhteliselt vähe.

Toitainete bilanss

⁸ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 13 ning jooniseid 26 ja 27.

⁹ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 14 ning jooniseid 28 ja 29.

¹⁰ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 15 ning jooniseid 30 ja 31. Aluseks Eurostati andmed 2010. ja 2013. aasta kohta.

¹¹ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 21 ning jooniseid 42 ja 43.

¹² Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 22 ning jooniseid 44 ja 45.

¹³ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 19 ning jooniseid 38 ja 39.

¹⁴ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 20 ning jooniseid 40 ja 41.

¹⁵ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 17 ning jooniseid 34 ja 35.

Nitraadidirektiivis pooldatakse tasakaalustatud väetamist põllumajandusettevõttes. See hõlmab toitaineкао vältimist põllumajanduskultuuridele õiges koguses toitainete andmisega.

Toitainete bilanss on põllumajandussüsteemi lisatavate toitainete (peamiselt loomne sõnnik ja väetised) ja sealt välja võetavate toitainete (põllumajanduskultuuride ja karjamaade tarbitavad toidained) erinevus.¹⁶ Toitainete ülejääk tekib siis, kui taimed ei suuda kogu maale laotatavat väetist ja sõnnikut ära kasutada või see jääb saagikoristuse ajal maha. Toitainete ülejääk võib keskkonda kahjustada (ka hiljem, kui toitaineid pinnasesse üha juurde koguneb).

Aruandlusperioodide 2008–2011 ja 2012–2015 võrdluses kasvas nii lämmastiku kui ka fosfori bilanss EL-28 tasandil vastavalt 31,8-lt 32,5 kg/ha¹⁷ ja 1,8-lt 2,0 kg/ha¹⁸. See tähendab, et võimalik keskkonnale tekitatav kahju on ELi tasandil eelmise perioodiga võrreldes suurenenud, kuigi liikmesriigiti oli suuri erinevusi.

Ajavahemikul 2012–2014 oli kõigis liikmesriikides peale Rumeenia lämmastiku ülejääk. Kõige suurem ülejääk (üle 50 kg/ha) oli Belgias, Küproses, Tšehhis, Taanis, Luksemburgis, Madalmaades ja Ühendkuningriigis. Fosfori ülejääk oli kõige suurem (üle 5 kg/ha) Belgias, Küproses, Horvaatias, Taanis ja Maltas. Ent kaheksas liikmesriigis oli fosfori puudujääk. Kõige suurem oli see Bulgaarias ja Eestis.

Lämmastiku põllumajandusest keskkonda sattumine

Teavet põllumajandusest tingitud lämmastikureostuse kohta veekeskkonnas ei ole esitanud kõik liikmesriigid.¹⁹ Mõne liikmesriigi andmetel on põllumajandus endiselt peamine lämmastiku keskkonda sattumise allikas. Liikmesriikides, kes esitasid mõlema perioodi kohta võrreldavad andmed, vähenes lämmastiku keskkonda sattumine keskmiselt 3 %.

3. VEESEIRE

Veekvaliteedi hea seire on nitraadidirektiivi nõuetekohase rakendamise lähtepunkt, sest see on oluline reostunud veekogude avastamiseks ja nitraaditundlike alade kindlaksmääramiseks, aga ka piisavate meetmete võtmiseks tegevusprogrammide kaudu. Kuigi nitraadidirektiivis on esitatud teatavad üldised seiresätted, on seirekava ja -strateegia koostamine (seirepunktide asukohad, võrgustiku tihedus, proovivõtu sagedus ja aeg jne) ikkagi liikmesriikide ülesanne.

Esitatud andmetest on näha, et liikmesriikide veeseire mahud on erinevad ja palju on ka uusi seirepunkte, mille kohta ELi ulatuses suundumusi leida ei saa. Õigupoolest on seire intensiivsus (näiteks seirevõrgustiku tihedus ja proovivõtusagedus) liikmesriigiti väga erinev ja see erinevus ei vasta alati tegelikule reostuskoormusele.

Põhjaveeseire

ELi 28 liikmesriigis oli põhjaveeseire punkte perioodil 2012–2015 aruannete kohaselt kokku 34 901. See on pea sama palju kui eelmisel aruandeperioodil²⁰.

¹⁶ OECD (2013), „*OECD Compendium of Agri-environmental Indicators*“, OECD Publishing, Pariis. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264186217-en>

¹⁷ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 23 ning jooniseid 46 ja 47.

¹⁸ Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 24 ning jooniseid 48 ja 49.

¹⁹ Nii perioodi 2008–2011 kui ka perioodi 2012–2015 andmed esitasid ainult 12 liikmesriiki. Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 6.

²⁰ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 1 ja joonist 1.

Seirevõrgustiku keskmine tihedus on ELi 28 liikmesriigis kaheksa seirepunkti 1 000 km² pindala kohta. Kõige tihedam seirevõrgustik on Maltas ja Belgias, vastavalt 130 ja 97 seirepunkti 1 000 km² kohta. Kõige hõredam on seirevõrgustik Soomes ja Rootsis, kus on 1 000 km² kohta alla ühe seirepunkti.

Keskmine proovivõtusagedus on peaaegu kaks korda aastas: alates vähem kui korrast aastas Taanis, Lätis, Poolas ja Rootsis kuni umbes viie korrani aastas Belgias ja Horvaatias²¹.

Pinnavee seire

Perioodil 2012–2015 suurenes magevee seirepunktide arv ELi tasandil perioodiga 2008–2011 võrreldes 23 %, 33 042 seirepunktini. Keskmine tihedus on 7,6 seirepunkti 1 000 km² kohta. Kõige tihedam on seirevõrgustik Tšehhis, Belgias ja Ühendkuningriigis ning kõige hõredam Horvaatias, Saksamaal ja Soomes²².

Soolaste veekogude seirepunktide arv ELi tasandil on aga esitatud andmetel eelmise perioodiga võrreldes vähenenud murettekitavalt palju: 29%, 3 135 punktilt 2 205 punktini. Prantsusmaal, Kreekas, Portugalis, Poolas ja Hispaanias vähenes seirepunktide arv üle 50 %²³. Mõnede liikmesriikide soolaste veekogude seire mahud ei vasta alati nende rannikuvete pindalale.

Proovivõtusagedus (kõik veekogud) varieerub: alates peaaegu korrast aastas Rootsis kuni umbes 20 korrani aastas Iirimaal²⁴.

4. VEEKVALITEET JA SUUNDUMUSED

Põhjavesi

Põhjavee kvaliteet

Perioodil 2012–2015 leiti 13,2 %-s seirepunktides põhjaveest nitraate üle 50 mg/l ning 5,7 %-s punktides oli see näitaja 40 ja 50 mg/l vahel²⁵. Eelmise aruandeperioodiga võrreldes on toimunud väike paranemine: siis ületas see näitaja 14,4 % seirepunktides 50 mg/l ja jäi 5,9 % seirepunktides 40 ja 50 mg/l vahele.

Liikmesriikidevahelised erinevused on suured: Iirimaal, Soomes ja Rootsis ei olnud nitraate peaaegu üheski põhjavee seire punktis üle 50 mg/l, aga Maltas, Saksamaal ja Hispaanias oli selliste põhjavee seire punktide osakaal vastavalt 71 %, 28 % ja 21,5 %. Liikmesriikide andmete võrreldavust piiravad aga seirevõrgustiku ja -strateegia erinevused.

Kõige väiksem nitraadisisaldus oli surve all olevas ja karstiala põhjavees: ainult 5 %-s seirepunktides oli nitraadisisaldus 50 mg/l või enam. Seirepunkte, kus nitraadisisaldus oli 50 mg/l või enam, oli kõige rohkem 5–15 meetri sügavusel asuvas põhjavees²⁶.

²¹ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 2.

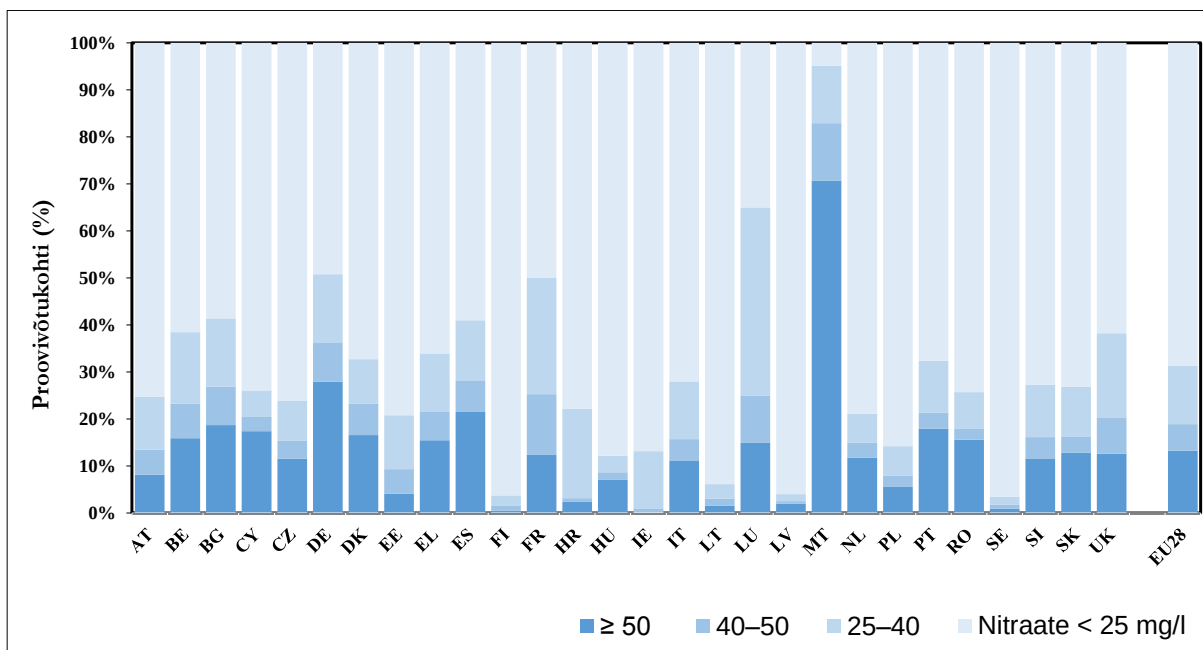
²² Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 2 ja joonist 3.

²³ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 3.

²⁴ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 4.

²⁵ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 4, joonist 5 ning kaarte 1 ja 2.

²⁶ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 6.

Joonis A. Põhjavee aasta keskmise nitraadisalduse sagedusgraafik²⁷. Tulemused on esitatud kõigi eri sügavustel asuvate põhjavee seire punktide kohta.

Põhjavee kvaliteedi suundumused

Kui võrrelda perioodi 2012–2015 veekvaliteedi seireandmeid perioodi 2008–2011 andmetega, siis selgub, et kvaliteet jäi samaks või paranes 74 %-s seirepunktidest. Täpsemalt jäi kvaliteet samaks 42 %-s ja paranes 32 %-s ELi seirepunktidest. Sarnaselt varasemate aruandeperioodidega halvenes veekvaliteet aga 26 %-s seirepunktidest²⁸. Protsentuaalselt kõige rohkemates seirepunktides täheldati veekvaliteedi paranemist Bulgaarias (40,9 %), Maltas (46,3 %) ja Portugalis (43,6 %), kõige stabiilsem oli kvaliteet Rootsis (98 %) ning kõige rohkemates punktides halvenes veekvaliteet Eestis (44,4 %), Maltas (43,9 %) ja Leedus (58,5 %). Niisiis on mõnes riigis toimunud polariseerumine: reostunud alade olukord halveneb ja puhastel paraneb.

Pinnavesi

Mageda pinnavee kvaliteet

Nitraadisaldus

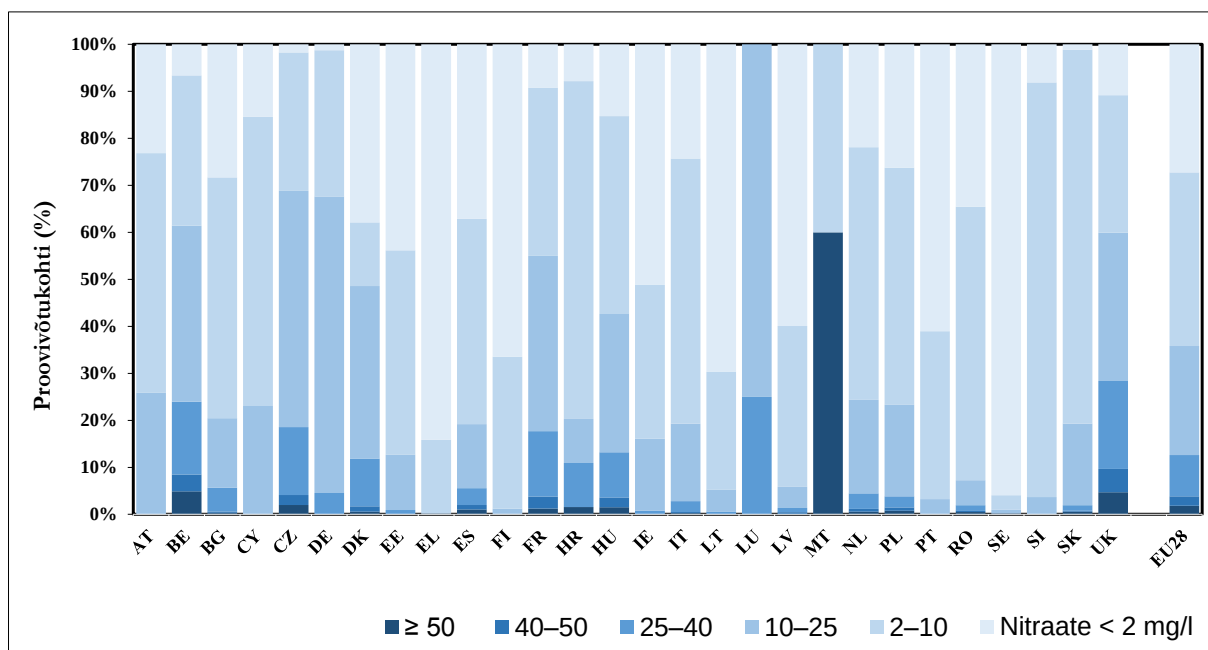
Kõigi aruannetes käsitletud seirepunktide aasta keskmine nitraadisaldus oli 64,3 %-s punktides alla 10 mg/l, 2 %-s punktides oli see vahemikus 40–50 mg/l ja 1,8 %-s punktides üle 50 mg/l. Eelmise aruandeperioodiga võrreldes on näha paranemist: siis oli nitraadisaldus 40–50 mg/l vahel 2,5 %-s punktides ja üle 50 mg/l samuti 2,5 %-s punktides²⁹. Nende seirepunktide osakaal, kus nitraadisaldus oli üle 50 mg/l, oli

²⁷ Joonise A võrdlemine põhjavee aasta keskmise nitraadisalduste sagedusgraafikuga, mis on esitatud komisjoni varasemate perioodide aruannetes nõukogule ja Euroopa Parlamendile ning juurdekuuluvates komisjoni talituste töödokumentides, võib olla raske, sest seirepunktide arv võib olla väga erinev.

²⁸ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 7.

²⁹ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 5, joonist 8 ja kaarti 9.

kõige suurem Maltas, aga Rootsis, Iirimaa ja Kreekas oli kõige rohkem seirepunkte, kus nitraadisaldus oli alla 2 mg/l.

Joonis B. Mageda pinnavee (jõesed ja järved) aasta keskmise nitraadisalduse sagedusgraafik.

Eutrofeerumine

Eutrofeerumise kohta esitatud andmed on üsna ebaühtlased: mõni liikmesriik on esitanud andmed vaid mõne veekoguliigi kohta ja teised ei ole eutrofeerumise kohta esitanud mingeid andmeid³⁰. Peale selle hindasid liikmesriigid troofilist seisundit väga erinevalt ja seda mitte ainult kasutatud parameetrite poolest, vaid erinev oli ka troofilise seisundi jaotuste määratlemise meetoodika³¹.

Kõigist aruannetes kajastatud jõeseirepunktidest 12 % olid eutroofsed ja 7 % hüpertroofsed, aga 31 % olid oligotroofsed ja 21 % ultraoligotroofsed³². Jõgede eutrofeerumise kohta andmeid esitanud liikmesriikidest oli jõgede eutroofsete või hüpertroofsete seirepunktide osakaal suhteliselt väike Küproses, Sloveenias, Portugalis, Kreekas, Põhja-Iirimaa, Rumeenias, Lätis ja Bulgaarias, aga suur Austrias, Luksemburgis, Hispaanias, Leedus, Tšehhis, Belgias, Horvaatias ja Maltas³³.

Kõigist aruannetes kajastatud järveseirepunktidest 18 % olid eutroofsed ja 8 % hüpertroofsed, aga 45 % olid oligotroofsed ja 1 % ultraoligotroofsed³⁴. Kõigist järvede eutrofeerumise kohta andmeid esitanud liikmesriikidest oli eutroofsete või hüpertroofsete järvede osakaal kõige väiksem Maltas, Rumeenias ja Austrias. Suhteliselt suur oli eutroofsete või hüpertroofsete järvede osakaal Bulgaarias, Horvaatias ja Poolas.

³⁰ Vt komisjoni talituste töödokumendi VII jagu.

³¹ Vt liikmesriikide kokkuvõtteid komisjoni talituste töödokumendi VIII jaos.

³² Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 12.

³³ Maltas ei ole jõgesid ega järvi, aga seal loetakse mageveekogudeks orusüsteemid ja seisvad veed.

³⁴ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 13.

Mageda pinnavee kvaliteedi suundumused

Aruandeperioodiga 2008–2011 võrreldes on suund paremuse poole: aasta keskmine nitraadisisaldus alanes 31 %-s mageveeseirepunktides, kusjuures 9 %-s neist oli paranemine väga suur. Pooltes seirepunktides on olukord samaks jäänud. 19 %-s mageveeseirepunktides aga magevee kvaliteet kahjuks halvenes, kusjuures 5 %-s neist oli kvaliteedilangus suur^{35, 36}.

ELi tasandil ei saa mageda pinnavee troofilise seisundi suundumusi välja tuua, sest andmeid ei ole piisavalt ja troofilise seisundi jaotusmetoodika on liikmesriikides erinev.

Soolane vesi

Soolastes vetes³⁷ oli aasta keskmine nitraadisisaldus väiksem kui magevees: see näitaja oli 0,7 %-s seirepunktides vähemalt 25 mg/l ja 75,7 %-s punktides alla 2 mg/l³⁸. Eelmise aruandeperioodiga võrreldes on toimunud väike paranemine: siis oli 1,4 %-s seirepunktides nitraadisisaldus vähemalt 25 mg/l. Kahjuks segab perioodide võrdlemist seirepunktide arvu suur vähenemine.

Siirde-, ranniku- ja merevee eutrofeerumise andmed esitas vaid mõni liikmesriik. Siirdevete kohta esitasid andmed vaid kaheksa liikmesriiki (Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Läti, Leedu, Malta, Poola ja Rumeenia) ning kaks piirkonda (Flandria ja Põhja-Iirimaa). Neist kuue andmetest oli näha, et kogu siirdevesi on eutroofne või hüpertroofne³⁹.

Rannikuvete kohta esitasid andmed ainult üheksa liikmesriiki (Bulgaaria, Hispaania, Itaalia, Läti, Malta, Poola, Rumeenia, Sloveenia ja Soome) ning üks piirkond (Põhja-Iirimaa). Neist viies oli üle 50 % rannikuvetest eutroofne või hüpertroofne.⁴⁰ Merevete eutrofeerumise kohta esitasid andmed ainult Itaalia, Läti ja Rumeenia.⁴¹

5. NITRAADITUNDLIKE ALADE KINDLAKSMÄÄRAMINE

Nitraadidirektiivi kohaselt peavad liikmesriigid kindlaks määrama nitraaditundlikud alad. Need on alad, kust vesi liigub reostunud või reostusohus veekogudesse. Nitraaditundlike alade kindlaksmääramise asemel võib liikmesriik rakendada tegevusprogrammi kogu põllumajandusmaale. Seda lähenemist on kasutanud Austria, Iirimaa, Leedu, Luksemburg, Malta, Madalmaad, Rumeenia, Saksamaa, Sloveenia, Soome ja Taani ning Flandria ja Põhja-Iirimaa.

Liikmesriigid, kes otsustavad kindlaks määrata konkreetsed alad, peavad panema paika selleks vajalikud kriteeriumid. Nende kriteeriumide aluseks on direktiivi I lisas esitatud reostunud veekogude määratlus, aga need võivad siiski liikmesriigiti erineda.

³⁵ Vt komisjoni talituste töödokumendi VII jagu. Suurt kasvusuundumust näitab see, kui kahe aruandeperioodi nitraadisisalduste erinevus on vähemalt +5 mg/l.

³⁶ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 11.

³⁷ Soolane vesi on siirde-, ranniku- ja merevesi.

³⁸ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao tabelit 3.

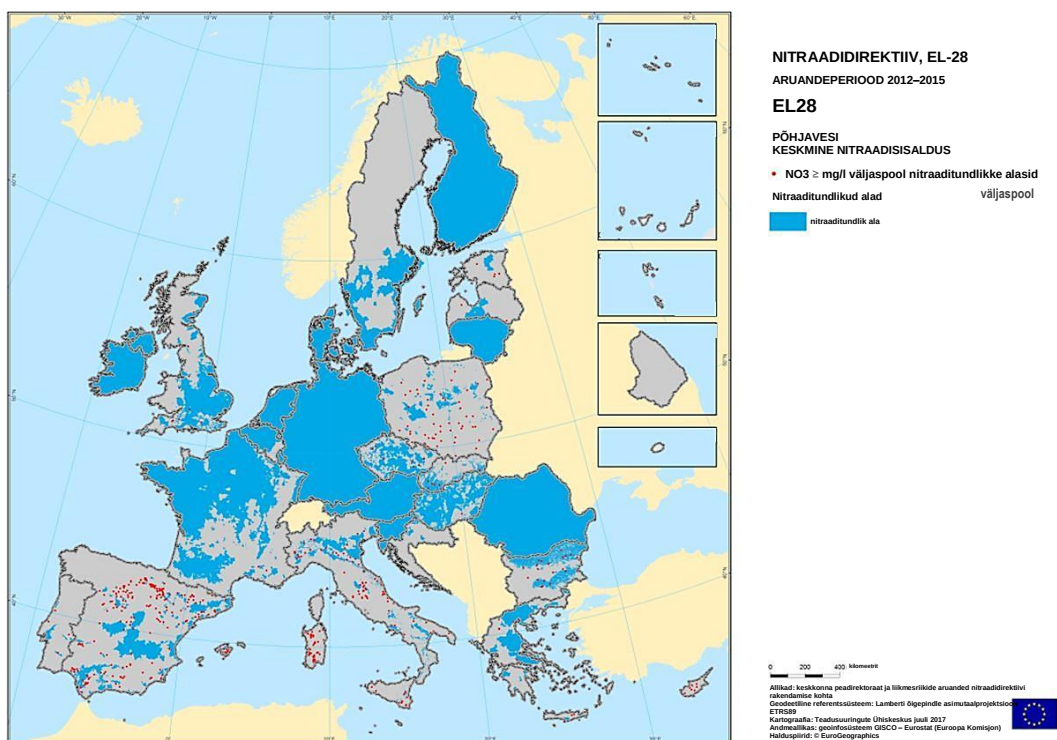
³⁹ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 13.

⁴⁰ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 14.

⁴¹ Vt komisjoni talituste töödokumendi I jao joonist 15.

Nitraaditundlike alade kogupindala (sh kogu territooriumit tundlikuna käsitlevad riigid) on suurenenud 1 951 898 ruutkilomeetrilt 2012. aastal umbes 2 175 861 ruutkilomeetrini 2015. aastal,⁴² hõlmates nüüd umbes 61 % põllumajandusmaast⁴³. See tähendab, et kohustuslik on 61 %-l ELi põllumajandusmaast saavutada väetamisel tasakaal.

Aruannetes sisalduv teave näitab siiski, et liikmesriikides on peale nitraaditundlike alade veel alasid, kus vesi võib reostatud olla. Mõnes liikmesriigis piirdub kindlaksmääratud ala vaid seirepunktide lähima ümbrusega. Seega on määratud alad jaotunud väga hajusalt ja tegevusprogrammide tulemuslikkus on küsitav. Näiteks alltoodud kaardil on näha praegu nitraaditundlikuks määratud alad ja põhjavee seire punktid, kus keskmine nitraadisaldus on üle 50 mg/l. Nagu aga eespool mainitud, võivad liikmesriigid nitraaditundlike alade kindlaksmääramiseks kasutada ka teisi kriteeriume kui aasta keskmine nitraadisaldus.

Kaart A. Nitraaditundlikeks määratud alad ja neist väljapoole jäävad põhjavee seire punktid, kus nitraadisaldus oli perioodil 2012–2015 üle 50 mg/l⁴⁴.

6. TEGEVUSPROGRAMMID

Liikmesriik peab kehtestama ühe või mitu tegevusprogrammi, mida kohaldada kindlaksmääratud nitraaditundlikel aladel või kogu riigi territooriumil. Tegevusprogramm peab sisaldama vähemalt direktiivi II ja III lisas nimetatud meetmeid. Mitu liikmesriiki on vastu võtnud piirkondlikud tegevusprogrammid.

⁴² Vt komisjoni talituste töödokumendi II jao tabelit 25 ja kaarti 18.

⁴³ Nitraaditundlike alade hõlmava põllumajandusmaa ja ELi territooriumi osakaalu on arvutanud Teadusuuringute Ühiskeskus, kasutades ka liikmesriikide aruannetes esitatud geoinfosüsteemi kihte. Osakaalud hõlmavad ka direktiivi artikli 3 lõiget 5 kohaldavate liikmesriikide pindala.

⁴⁴ Kaardil nähtav olukord kajastab perioodi 2011–2015. Hiljem võib olla kindlaks määratud uusi nitraaditundlike alasid.

Aruandeperioodil 2012–2015 võttis enamik liikmesriike või nende piirkondi vastu uue või muudetud tegevusprogrammi.

Tegevusprogrammide meetmeid on vaja, et vähendada ja vältida põllumajandusest pärinevat nitraadireostust vees. Niisuguste väetusnormide määratlemine, millega on tagatud tasakaalustatud väetamine, on üks olulisemaid ja keerulisemaid ülesandeid. Praeguseks on peaaegu kõik liikmesriigid määratlenud iga põllumajanduskultuuri kasvatamiseks kasutada lubatud lämmastiku koguhulga. Mõni liikmesriik on määratlenud ka kasutada lubatud fosfori hulga. See võib eutrofeerumise vähendamisel ja ennetamisel väga kasulik olla. See, kuidas kõnealused väetusnormid arvutatakse ja neist põllumajandustootjatele teada antakse, on liikmesriigiti erinev. See avaldab tõenäoliselt mõju meetme tulemuslikkusele, sest mõjutab kontrollimist ja põllumajandustootjate võimet nõudeid järgida.

Teine oluline küsimus, mis vajab lisatähelepanu, on sõnniku ladustamine. Kuigi kõik liikmesriigid on kehtestanud sõnniku ladustamise sätteid (sh ladustamismahud), on selles valdkonnas vaja lisameetmeid (sh koguda lisateavet põllumajandusettevõtete praeguste ladustamismahtude kohta).

Mõnes liikmesriigis, kus tegevusprogramm on kehtestatud kogu territooriumil, on peamine keerukas ülesanne meetmete piisav suunamine eri piirkondade koormustele ja probleemsetele kohtadele. Mõni liikmesriik on selleks määranud alad, kus tegevusprogrammi meetmed on karmimad.

Üha enam kehtestavad liikmesriigid teatavad meetmed konkreetsetele keskkonnavalaselt probleemsetele põllumajandusettevõtetele (suur toitaine koormus) ja võimaldavad probleemideta ettevõtetele suuremat paindlikkust. See on küll huvitav toimumisviis, aga annab tulemusi ainult siis, kui sellega kaasnevad selged keskkonnavalased eesmärgid, rangemad täitmise tagamise mehhanismid ja täpsed toitainehalduskavad.

Komisjon jätkab asjakohaste meetmete võtmist, et tagada tegevusprogrammide kvaliteet ning nendega hõlmatud meetmete oleks piisavus ja vastavus liikmesriigi veekvaliteedi probleemidele, arvestades siiski direktiiviga lubatud paindlikkusega liikmesriikide jaoks.

7. VEE KVALITEEDI PROGNOOS

Liikmesriigid hindavad veekvaliteedi muutumist peamiselt suundumuste analüüsi, stsenaariumianalüüsi või mudeldamise abil, vahel ka koos põllumajandustavade varasemate ja oodatavate muutuste analüüsimisega. Sellised prognoosid aga sisaldavad väga palju määramatust, sest ilmastiku- ja pinnasetingimused ning nende mõju vee kvaliteedile on väga varieeruvad.

12 liikmesriiki ja kaks piirkonda prognoosisid põhja- ja pinnavee nitraadisalduse edasist vähenemist tegevusprogrammide meetmete ning maaelu arengu programmides sisalduvate põllumajanduse keskkonnameetmete mõjul. Seitse liikmesriiki ja kolm piirkonda ei suutnud tulevast veekvaliteeti selgelt prognoosida: näiteks prognoositi, et vee kvaliteet teatavates veekogudes paraneb, aga teistes halveneb.

Kolm liikmesriiki (Horvaatia, Kreeka ja Portugal) ei esitanud mingit veekvaliteedi prognoosi. Küpros ja Belgia (Flandria) andsid teada, et prognoose ei saa teha, sest meetmete rakendamise mõju avaldub palju hiljem või ei võimalda seda ilmastikutingimused ja hüdroloogia.

8. AASTASE LÄMMASTIKUPIIRMÄÄRAGA 170 KG/HA SEOTUD MÖÖNDUSED

Nitraadidirektiivis on lubatud tundlikel aladel loomasõnnikut kasutades kõrvale kalduda aastasest lämmastiku piirmäärast 170 kg/ha, tingimusel et on täidetud direktiivi III lisas sätestatud objektiivsed kriteeriumid ja suurem kogus ei takista direktiivi eesmärkide saavutamist. Nõuded mööndusi kasutavate põllumajandustootjate tegevusele on tegevusprogrammi nõuetest rangemad: tuleb täita lisakohustusi toitainete kavandamisel ja järgida maa majandamise piiranguid.

Mööndusi võimaldatakse komisjoni rakendusotsusega, mis võetakse vastu nitraadikomitee arvamuse alusel. Komitee aitab komisjoni direktiivi rakendamisel. 2015. aasta lõpus kehtisid mööndused kuues liikmesriigis: Taanis, Madalmaades ja Iirimaal kogu riigis ning Belgias Flandria piirkonnas, Itaalias Emilia Romagna, Lombardia, Piemonte ja Veneto piirkonnas ning Ühendkuningriigis Inglismaal, Šotimaal, Walesis ja Põhja-Iirimaal⁴⁵.

9. RIKKUMISMENETLUSED

2017. aasta juuli seisuga oli seitsme liikmesriigi vastu algatatud kaheksa rikkumismenetlust: Prantsusmaa vastu nitraaditundlike alade kindlaksmääramise suhtes, Kreeka vastu nitraaditundlike alade kindlaksmääramise ja tegevusprogrammide suhtes; Poola vastu nitraaditundlike alade kindlaksmääramise ja tegevusprogrammide suhtes; Slovakkia vastu nitraaditundlike alade kindlaksmääramise, tegevusprogrammide ja seire suhtes ning Bulgaaria, Saksamaa ja Belgia (Valloonia) vastu tegevusprogrammide suhtes.

EU Piloti raames algatati perioodil 2012–2015 uurimine nelja liikmesriigi suhtes: Tšehhi ja Luksemburgi tegevusprogrammidega seoses, Eesti nitraaditundlike aladega seoses ning Hispaania tegevusprogrammide ja nitraaditundlike aladega seoses. Veel kolm EU Piloti uurimist algatati perioodil 2016–2017 kolme liikmesriigi suhtes: Madalmaade puhul möönduseotsuse suhtes ning Taani ja Ühendkuningriigi puhul tegevusprogrammi suhtes.

10. JÄRELDUSED JA TULEVIKUÜLESANDED

Nitraadisisalduse andmetest on näha, et mage- ja põhjavee kvaliteet on perioodil 2012–2015 eelmise perioodiga (2008–2011) võrreldes veidi paranenud. Ent olukord ELi eri osades on erinev: on liikmesriike, kelle tegevusprogrammid on tulemuslikud, ja liikmesriike, kes peavad reostuse vähendamiseks ja ennetamiseks lisameetmeid võtma. Mõningasele paranemisele vaatamata on põllumajandusest pärinev toitainete üleküllus veekeskkonna seisukohalt üldkokkuvõttes endiselt suurim koormusprobleem. See tuleb lahendada, et saavutada veekogudes hea ökoloogiline seisund, nagu sätestatud veepoliitika raamdirektiivis.

Nagu eelmiselgi aruandeperioodil, ei saa troofilise seisundi muutumise kohta mingeid järeldusi teha, sest andmeid ei ole piisavalt ja liikmesriigid hindavad eutrofeerumist eri meetodika alusel. Komisjoni arvates on veealaste õigusaktide ühtsemaks rakendamiseks vaja ühist eutrofeerumise hindamise meetodikat. Siiski saab öelda, et eutrofeerumise probleem on paljudes kohtades endine (nt Läänemeres).

⁴⁵ Vt komisjoni talituste töödokumendi V jao tabelit 26.

Perioodil 2012–2015 olid põhjaveeseire mahud perioodi 2008–2011 mahtudega sarnased, aga mageda pinnavee seirepunktide arv ja paigutustihedus kasvasid. Ent soolase pinnavee seires peaksid liikmesriigid rohkem pingutama, sest aruannetes kajastatud seirepunktide arv on aruandeperioodil järsult vähenenud.

Peale selle tuleb jälgida, et seirepunktide muutumine ei mõjutaks veekvaliteedi suundumuste paikapidavust.

Samuti on mõne riigi veeseirel veel paranemisruumi. Siis oleksid toitaineerostuse ulatust ja suundumusi kajastavad andmed võrreldavamad, annaks parema ülevaate ELi vete kvaliteedist ning tagaks kõigi reostunud vete leidmise..

Nitraaditundlike alade kogupindala on 2012. aastast alates suurenenud. Ent mõnes liikmesriigis on veel vaja parandada nitraaditundlike alade kindlaksmääramist, et need hõlmaks kõiki alasid, kust pärinev reostus veekogusid mõjutab. Vastasel korral ei anna tegevusprogrammid piisavaid tulemusi.

Tegevusprogrammide kvaliteet on üldiselt siiski paranenud: tasakaalustatud väetamise saavutamiseks võetakse rangemaid meetmeid ja kasutatakse paremat metoodikat. Ent endiselt on ka probleemkohti. Näiteks on mõnes liikmesriigis, kus tegevusprogramm on kehtestatud kogu territooriumil, vaja meetmeid eri piirkondade koormustele ja probleemsetele kohtadele paremini suunata. Tegevusprogrammid, mis võimaldavad ettevõtte tasandil paindlikumat lähenemist, võivad suurendada põllumajandustootjate vastutustunnet ja järgimistahet. See lähenemisviis annab aga tulemusi ainult siis, kui sellega kaasnevad selged keskkonnaalased eesmärgid, millega koos pakutakse põllumajandustootjatele tulemuslikku nõustamist ja abi õigete meetmete valimisel ja rakendamisel, ning rangemad täitmise tagamise mehhanismid ja täpsed toitainehalduskavad.

Üks probleem on see, kuidas arvestada õigesti kõiki pinnases olemasolevaid ja lisatud toitainekoguseid (sh neid, mis ei pärine mineraalväetisest ja sõnnikust, vaid mullaparandajatest, kastmiseks kasutatavast puhastatud veest ja kääritudsaadustest). Teine probleem on see, kuidas hoida tulemusliku sõnnikukäitlemisega ära toitainete vette ja õhku sattumine. Toitainete eritumise arvutamise ja andmete kogumise ühtse metoodika kasutamine võimaldaks paremini hinnata toitainete bilanssi ja kasutada paremini sõnnikus olevaid toitaineid.

Rohkem on vaja pöörata tähelepanu sellele, kuidas kaasata kindlaks tehtud probleemide lahendamisse teadus- ja uuendustegevust. ELi teadusprojektid võivad anda teavet, mille alusel koostada ühtsem eutrofeerumise hindamise metoodika, parandada vee kvaliteedi seiret (nt uusimate seirevahenditega) ning luua tulemuslikke tegevusprogramme.

Mõnes liikmesriigis püütakse välja töötada uuenduslikku sõnnikutööstustehnoloogiat. See lootustandev tegevus on kooskõlas ringmajanduse tegevuskavaga ja annab võimaluse soodustada uustoodetud toitainete asemel rohkem ringlussevõetud toitainete kasutamist. Põhiprobleem on niisuguste toodete saamine ringlussevõetud materjalist, mille toimivus on keskkonna ja põllumajanduse jaoks parem kui uustoodetud toiteainetel, mida need asendaksid.

Nagu kirjas komisjoni talituste töödokumendis „Agriculture and Sustainable Water Management in the EU“⁴⁶, on ka vaja parandada juhtimist ja dialoogi ning

⁴⁶

SWD(2017) 153 final. https://circabc.europa.eu/sd/a/abff972e-203a-4b4e-b42e-a0f291d3fdf9/SWD_2017_EN_V4_P1_885057.pdf

kooskõlastatud meetmeid kõigi asjaomaste sidusrühmade puhul (põllumajandus- ja keskkonnaametid, põllumajandustootjad, vee-ettevõtted ja kasutajad jne). Sellega seoses kutsutakse ka dokumendis „Action Plan for nature, people and the economy“⁴⁷ liikmesriike üles parandama loodusdirektiivide ja nitraadidirektiivi vahelist sünergiat.

Et suurendada läbipaistvust, tagada täpsem aruandlus ja vähendada halduskoormust, võtab komisjon vajalikud meetmed seoses aruandega „Keskkonnavalase aruandluse ühtlustamise meetmed“⁴⁸.

⁴⁷ SWD(2017) 139 final.

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/factsheets_en.pdf

⁴⁸ COM(2017) 312 final. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0312&qid=1522191933808&from=EN>